

Norme za priznavanje semenskih useva kukuruza

Kod kukuruza se razlikuju dva osnovna tipa sorti za koje se utvrđuju norme za priznavanje semenskih useva: stranoplodne sorte i hibridne sorte.

Stranoplodne sorte se danas ne nalaze u značajnijoj meri u proizvodnji.

Kod proizvodnje semena hibrida kukuruza razlikuje se proizvodnja semena samooplodnih (inbred) linija i proizvodnja semena hibrida.

Proizvodnja semena kukuruza može se podeliti:

- Održavanje i umnožavanje semena inbridovanih linija
- Proizvodnja semena prostih roditeljskih hibrida (single cross) i (rjeđe) višelinijjskih hibrida (kao npr. tree way cross i double cross).

Sve faze imaju svoje tehnološke karakteristike, izvesne specifičnosti i različite varijante.

Predusev Propisima OECD i našim nije utvrđeno koji predusevi mogu biti na semenskim parcelama;

Kod nas uglavnom poštuje plodored ; ako je monokultura obavezan dodatni pregled i uklanjanje samoniklih biljaka iz predhodnog useva

Izolacija Usaglašena i najmanja izolacija 200m. OECD dozvoljava smanjenje ukoliko postoje barijere (prirodne prepreke) nekontrolisanom stranooprašivanju . Kod nas nema smanjenja prost izolacije

Poljski pregledi OECD –3 poljska pregleda kada aje svila Majke (s roditelja) sposobna za oplodnju utvrđuju se propisane norme i da li opašivač proizvodi dovoljno polena

Kod nas obavezna najmanje 7 pregleda vreme izvođenja utvrđeno za hibride prvi u fazi 5-6 listova (utvrđuje ispravnost setve –šema otac majka redovi); drugi pre oprašivanja (% netipičnih biljaka u roditeljskim komponentama uklanjaju pre sazrevanja polena; 3,4,5,i 6 pregled vrši se za vreme oprašivanja; 7 u košu ili sušari –pregled klipova

Za proizvodnju tro i četvorolinijskih hibrida vrši se 6 pregleda

- **Sortna čistoća** – da u očinskim biljkama tokom oprašivanja i oplodnje nije bilo više od 0,1% netipičnih biljaka,
- - da u majčinskim biljkama tokom četvrtog pregleda nije bilo više od 0,1% netipičnih biljaka,
- - da u bilo kojem pregledu tokom skidanja metlica na majčinskim biljkama nije bilo više od 1% metlica koje rasipaju polen, tj. da u sva tri pregleda (2, 3, 4) nije bilo ukupno više od 2% takvih metlica (pod uslovom da 5% ili više majčinskih biljaka imaju svilu sposobnu za oplodnju),

Zakorovljenost : OECD i kod nas nisu određene norme za minimalno prisustvo korova – usevi ne smeju biti zakorovljeni

Bolesti i štetočine OECD prisustvo bolesti i štetočina na što nižem nivou; Kod nas pojedine vrste bolesti i štetočina kukuruza prisustvo dozvoljeno od 3% -20% napadnutih biljaka , lisne površine ili klipova, zavisno od vrste patogena

Kod nas nije obuhvaćeno korišćenje cms kod majčinskog roditelja

Inbred ili čista linija kukuruza se dobija metodom kontrolisane samooplodnje (inbreeding) kroz najmanje pet generacija.

Sjeme inbred linije za komercijalne svrhe i proizvodnju osnovnog hibridnog sjemena - umnožavati.

Inbred linije mogu se odžravati na tri načina: - strogom samooplođnjom, - sib-oprašivanjem, tj. ukrštanjem između biljaka iste linije (braće i sestara), - kombinacijom prethodne dve metode.

Sjetva linija može se izvršiti "klip na red" ili (češće) klipovi iste linije se okruno, seme pomeša i seje kao čista linija.

Način sjetve "klip na red" je bolji jer se lakše uočavaju i uklanjaju netipične biljke ali sitne fenotipske razlike, bez obzira na način setve, mogu se otkriti samo na osnovu dobrog poznavanja karakteristika linija sa kojim se radi kao npr.: boje igova i antera, broja i oblika grana u metlici, visine biljaka, broja internodija i zaperaka, tipa i broja listova, osobina klipa (dužina, debljina i sl.), vremena sazrevanja itd

To mogu prepoznati lica koja rade sa čistim linijama, selekcionari i vrsni sjemenari.

Umnožavanje se može izvršiti na dva načina: u prostornoj izolaciji i veštačkom izolacijom.

1. Metod prostorne izolacije podrazumeva najmanje 200 m udaljenosti između linija i drugog kukuruza. Površina na kojoj se umnožava jedna linija ne veća od 5 ha. Na većim površinama teža je kontrola atipičnih biljaka, naročito ako su linije visokog porasta.
2. Proizvodnja semena inbred linija metodom veštačke izolacije dobija se genetski čistije seme. Glavni radni postupci su u vreme oprašivanja i oplodnje biljaka, a to:
  - - **izolovanje klipa,**
  - - **izolovanje metlice,**
  - - **samooplodnju (ručno oprašivanje).**
  - Seme inbred linija ima najmanju vitalnost od svih kategorija semena kukuruza, zbog čega mu treba posvetiti pažnju od izbora parcele do pakovanja doradenog sjemena.
  - U proizvodnji semena inbred linija posebno je važno čišćenje linija od atipičnih i sumnjivih biljaka.
  - Prinosi semena linija zavise od genetskog potencijala, kvaliteta zemljišta, primijenjene agrotehnike, vegetacijske grupe a u praksi prinosi se kreću između 1-5 t/ha.

U proizvodnji *samooplodnih linija i sorti kukuruza* obavezna su najmanje tri pregleda

Prvi pregled useva se vrši u vreme kada biljka razvije pet do sedam listova, pri čemu se utvrđuje lokacija parcele, prostorna izolacija, predusev, identitet zasejane linije prema prijavi, način setve, prisustvo korova i ujednačenost useva.

Drugi pregled se vrši u vreme izbijanja metlica, kada se utvrđuje prisustvo atipičnih biljaka.

Treći pregled se vrši pred berbu i njime se utvrđuje oplodnja, zdravstveno stanje, procenat atipičnih klipova i procenjuje prinos semena. Usev samooplodne linije i sorti kukuruza neće se priznati kao semenski ako se utvrdi da je:

- prostorna izolacija manja od propisane (200 m),
- u usevu za proizvodnju samooplodne linije bilo više od 0,1% atipičnih biljaka u vreme drugog pregleda,
- u usevu za proizvodnju sorte kukuruza bilo više od 0,5% atipičnih biljaka u vreme drugog pregleda,
- predusev bio kukuruz ili sirak,
- usev ocenjen kao neujednačen,
- zakorovljenost veća od ocene 1,
- pri pregledu klipa u proizvodnji samooplodne linije ustanovljeno prisustvo više od 0,1% atipičnih klipova ili više od 0,2% klipova sa atipičnim semenom po obliku veličini, boji i drugim svojstvima i
- pri pregledu klipa u proizvodnji sorti kukuruza ustanovljeno prisustvo više od 0,5% atipičnih klipova.

- Komercijalna proizvodnja kukuruza danas se bazira uglavnom na proizvodnji: dvolinijskih (single cross), četvorolinijskih (double cross) i trolinijskih (tree way cross) hibrida.
- Dvolinijski hibrid dobija se ukrštanjem dve samooplodne (inbred) linije.
- Linije su homozigotne, genetska struktura dvolinijskog hibrida sadržavaće podjednako genetskih osobina od oba roditelja.
- Biljke F1 generacije jednake su genetske konstitucije i heterozigotne u svim lokusima u kojim su se razlikovale roditeljske linije.
- Najkritičniji postupci u tehnologiji proizvodnje : Setva (očinske i majčinske komponente seju u određenom odnosu) i Uklanjanje metlica sa majčinskih biljaka; (uvođenje cms u majčinske biljke

U proizvodnji **hibrida kukuruza** obavlja se najmanje šest pregleda.

Prvi se obavlja u fazi 5-7 listova, drugi pred oplodnju, treći u početku oplodnje, četvrti pred kraj oplodnje, peti pred berbu, a šesti pre sušenja klipa kukuruza.

Usev hibridnog kukuruza biće priznat kao semenski ako je pregledima utvrđeno:

- da su majčinske biljke bile udaljene najmanje 200 m od drugih useva kukuruza,
- da u očinskim biljkama tokom oprašivanja i oplodnje nije bilo više od 0,1% netipičnih biljaka,
- da u majčinskim biljkama tokom četvrtog pregleda nije bilo više od 0,1% netipičnih biljaka,
- da u bilo kojem pregledu tokom skidanja metlica na majčinskim biljkama nije bilo više od 1% metlica koje rasipaju polen, tj. da u sva tri pregleda (2, 3, 4) nije bilo ukupno više od 2% takvih metlica (pod uslovom da 5% ili više majčinskih biljaka imaju svilu sposobnu za oplodnju),
- da u pregledu klipa prije sušenja nije bilo više od 0,1% netipičnih klipova ili više od 0,2% klipova sa semenom netipične veličine, sastava, boje ili drugih uočljivih svojstava,
- metlice glavne biljke, delovi metlice ili metlice zaperaka uračunavaju se u biljke koje su razvile polen, pod uslovom da su centralne ili bočne metlice duge 5 ili više cm, a da su antere izašle iz gluma, i
- u kontroli oplodnje hibridnog semena na osnovu sterilnosti polena na majčinskoj komponenti primenjuje se ista mera kao i u proizvodnji normalno fertilne komponente.

- Kontrolna jedinica od 100 m dužine reda uzima se radi utvrđivanja procenta netipičnih biljaka majčinske i očinske komponente, zatim procenta majčinskih biljaka koje rasipaju polen i imaju svilu sposobnu za oplodnju.
- Za površinu od 10 ha semenskog useva kukuruza uzimaju se dve kontrolne jedinice a za svakih daljnjih 10 ha uzima se po jedna kontrolna jedinica više.
- Za 10 ha se uzimaju dve kontrolne jedinice, a za 20 ha uzimaju se tri kontrolne jedinice.
- Kontrolne jedinice treba da budu ravnomerno raspoređene na kontroliranoj površini, a o tome odlučuje aprobator koji obavlja kontrolu semenskog useva.